

Autoreferat

dr Małgorzata Litwinowicz-Drożdżel

1. Stopnie naukowe

2005 – doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, stopień nadany uchwałą Rady Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 15 lutego 2005 na podstawie rozprawy doktorskiej *Od wspólnoty plemiennej do wspólnoty wyobrażonej. Mitologizacja historii w XIX-wiecznym piśmiennictwie historycznym b. Wielkiego Księstwa Litewskiego*, promotor: prof. dr hab. Andrzej Mencwel, recenzenci: prof. dr hab. Egidijus Aleksandravičius (Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie) i prof. dr hab. Alina Witkowska (IBL PAN). Dyplom z wyróżnieniem. Praca otrzymała I nagrodę w organizowanym przez Towarzystwo Popierania i Krzewienia Nauk konkursie im. Klemensa Szaniawskiego na najlepszą pracę z dziedziny nauk humanistycznych obronioną w roku 2005. Praca została opublikowana pod tytułem *O starożytnościach litewskich. Mitologizacja historii w XIX-wiecznym piśmiennictwie historycznym b. Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Universitas, Kraków 2008.

1998 – magister filologii polskiej, *summa cum laude* otrzymany na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie pracy magisterskiej *Litewskie bóstwa przeznaczenia* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Małgorzaty Szpakowskiej. Dyplom z wyróżnieniem. Specjalizacje: animacja kultury oraz lituanistyka.

1.1. Wykształcenie dodatkowe:

2012 – ukończenie studiów podyplomowych Ewaluacji Projektów Finansowanych przez Unię Europejską, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji UW. Dyplom z wynikiem bardzo dobrym.

2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

1999-2004 – studia doktoranckie na Wydziale Polonistyki UW

1 czerwca 2004 – 31 maja 2005 – instruktor na Wydziale Polonistyki UW

1 czerwca 2005 – 31 maja 2006 – asystent na Wydziale Polonistyki UW

1 czerwca 2006 – 30 września 2018 – adiunkt na Wydziale Polonistyki UW

Od 1 października 2018 – starszy wykładowca na Wydziale Polonistyki UW, ½ etatu

Od 1 października 2018 – specjalista naukowo-techniczny na Wydziale Polonistyki UW, ½ etatu.

W okresie 1 października 2005 – 30 września 2008 – kierowniczka specjalizacji *Animacja kultury* w Instytucie Kultury Polskiej UW.

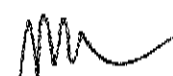
3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

3.1. Autor i tytuł osiągnięcia naukowego, rok i miejsce wydania, nazwa wydawnictwa:

Małgorzata Litwinowicz-Drożdżel, *Zmiana, której nie było. Trzy próby czytania Reymonta*, s. 264, wyd. Neriton, Warszawa 2019.

3.2. Opis osiągnięcia

Punktem wyjścia mojej pracy jest refleksja nad pojęciami „dziewiętnastowieczność” i „nowoczesność” i ich znaczeniem w historii kultury polskiej. Przyglądam się tym zagadnieniom w szczególności sprawdzając, na ile przydatnym źródłem do studiowania tej kwestii jest literatura polska II połowy XIX wieku i czym jest czytanie literatury jako źródła historycznoliterackiego? Materiał, którym zajmuję się w swoim projekcie to przede wszystkim trzy teksty Władysława Stanisława Reymonta: *Pielgrzymka do Jasnej Góry*, *Fermenty* oraz *Ziemia obiecana*. W miarę potrzeby pojawiają inne utwory i zapisy (literackie oraz epistolograficzne czy autobiograficzne) tego autora oraz różnorodnie gatunkowo teksty z epoki. Sam Reymont jest tutaj interesującym przypadkiem – i z powodu swej nieoczywistej biografii, która każe go odczytywać jako literackiego self-made mana, a więc człowieka

obserwującego drgnienia nowoczesności od wewnątrz. Interesujący mnie twórca należy już właściwie do tej epoki, w której twórczość literacka ukonstytuowała się jako typ profesji, a pisarze byli zdecydowanie członkami wyspecjalizowanej grupy zawodowej i społecznej. Autor *Ziemi obiecanej* – wpisując się (przynajmniej od jakiegoś momentu) swoją biografią twórczą w ten sprofesjonalizowany świat – pozostaje jednak w jakiejś mierze także „reprezentantem społeczeństwa”, a jego życiowe przypadki układają się w katalog doświadczeń człowieka peryferyjnej nowoczesności.

Lektura wybranych na potrzeby tej pracy utworów jest kontekstowa i konstelacyjna, traktowana jako zwornik doświadczeń i tematów, których literatura końca wieku XIX była i nośnikiem i nieraz bardzo syntetycznym zapisem. Jaką mapę nowoczesności rozwijać możemy przy tych lekturach? Jaki katalog tematów nam one otwierają? W jakim sensie traktować możemy tekst literacki jako źródło badania i rozumienia historii kultury? Jak zauważył Jerzy Topolski: przez kontakt z historykiem źródło staje się „określoną strukturą informacyjną pozwalającą rozwijać w sposób niemal nieskończony swą moc poznawczą”. W swoich rozpoznaniach podążam za tym orzeczeniem i za szczególnością tekstów Reymonta w przekonaniu, że strategia „lektury wyodrębniającej”, w której przedmiotem pracy analitycznej stają się czasem niewielkie fragmenty, pozwala jednocześnie na zobaczenie pewnych pól przemian modernizacyjnych w kulturze polskiej oraz wykazanie, że tekst literacki – może być źródłem dla historyka kultury i przybliżyć go do pola tego, co doświadczane.

Sądzę, że obecnie myślenie o polskim wieku XIX przybrało formę dwóch narracji; jest między nimi duże napięcie regulowane przez wektory o przeciwstawnych kierunkach. W jednej z tych opowieści centrum doświadczenia historycznego Polaków jest utrata niepodległości i różnie manifestowana, ale zawsze obecna konieczność odniesienia się wobec rzeczywistości narodu bez państwa i czynu, którego celem było odzyskanie niepodległości; kluczowy dla tego pola jest pewien wariant paradygmatu romantycznego: ten, w którym wszelkie poruszenia i doświadczenia (także indywidualne) podporządkowane są potrzebom wspólnoty, definiowanej jako wspólnota narodowa. W wyraźnej kontrze do tego rozwija się obecnie alternatywna opowieść, w której centrum znajdują się pojęcia takie jak postęp traktowany jako słowo-klucz historii cywilizacyjnej. W narracji takiej polski wiek XIX miałby być czasem zmiany modernizacyjnej, która miała charakter powszechny i objęła właściwie całe społeczeństwo polskie, a dynamika i chronologia tej zmiany na ziemiach

polskich była w gruncie rzeczy tożsama z procesami w Europie Zachodniej. W narracji tej Warszawa stawała się *Paryżem Północy*, Łódź – *polskim Manchesterem* itd. Miarą spełnienia modernizacyjnego miałyby być tutaj udana imitacja, w której polskie osiągnięcia stawały się „czymś czegoś na Zachodzie”. Byłaby więc to narracja, w której doświadczenie modernizacyjne mieszkańców ziem polskich związane jest z poczuciem sprawczości i współautorstwa mechanizmów wzorotwórczych. Nowoczesność polska w takim ujęciu daleka byłaby od trudnego splotu aspiracji i imitacji wobec Zachodu, połączonych z silnym resentymentem o charakterze etycznym. Ten wybór trudno jednak uznać za satysfakcjonujący, skoro narracje z epoki mocno zwracają nas jednak ku modernizacji jako doświadczeniu skomplikowanemu: okazuje się ona czymś, co jednocześnie nieco podejrzane, bardzo pożądane, niemożliwe to przyjęcia jako swoje, ale równie niemożliwe do odrzucenia.

Między tymi dwoma modelami – w centrum pierwszego z nich byłby paradygmat romantyczny i jego społeczne zakorzenienia, w centrum drugiego – historia cywilizacyjna i narracje o postępie jest być może miejsce dla trzeciego modelu. Uważam, że warte zainteresowania są także te rejestry doświadczenia nowoczesności, w których społeczeństwo polskie nie jest ani sprawcą, ani beneficjentem, ale i kategoria „wykluczenia” także nie jest tutaj adekwatna. To te obszary, w których włączenie w przestrzeń nowoczesności „dokonuje się” – przychodzi przez działania i przedsięwzięcia, inicjowane gdzie indziej. Ostatecznie – budowa linii kolejowej, rozwój ośrodka przemysłowego, wytyczenie nowego traktu są zawsze zdarzeniami angażującymi; zmieniają kulturę pracy i praktyki codzienne, w jakiejś mierze wpływają na sposób widzenia świata, choć nie muszą oznaczać zmiany radykalnej w tym zakresie. Relację z nimi można określić niekiedy jako „niechętną beneficjenturę”, czasem jako ambiwalencję (ta mapa afektywna jest dużo bardziej złożona), czasem jako odmowę uczestnictwa w nowoczesności, odmowę pozbawioną jednak gniewu czy rewolucyjnego gestu.

Reymont wydaje mi się doskonałym przewodnikiem po tego rodzaju doświadczeniach. Bohaterowie wielu jego tekstów (i całe kreślone przez niego światy przedstawione) często charakteryzują się nieokreślonością postawy i widzenia, ich relacja wobec nieuniknionej zmiany i konieczności ruchu nie ma wiele wspólnego ani z radykalnym zerwaniem, gniewem czy sprzeciwem, ani – co dość oczywiste – z zaangażowaniem. Reymont zajmuje się tymi obszarami życia, w których znaleźć możemy społeczności i osoby

poddawane mechanizmom modernizacyjnym, uczestniczące w nich, choć niekoniecznie sprawcze

Twórca *Fermentów* wydaje mi się autorem, którego ścieżkę wyznacza bardzo wnikliwa obserwacja ludzkich praktyk na najbardziej elementarnym, codziennym poziomie: to sposoby urządzania wnętrza i bardzo szeroka kategoria *zamieszkiwania*, sposoby przemieszczania i komunikowania się, kształtowania własnego otoczenia itd. Stałymi punktami odniesień w interpretacji tekstów Reymonta byłyby więc kategorie takie jak: przestrzeń – praktyki – rzeczy – komunikacja/relacje (zwłaszcza: aspiracje, imitacje oraz zmiany statusów). W odczytywaniu Reymonta towarzyszą mi dokonywane już przez polskich humanistów rozpoznania dotyczące nowoczesności i dziewiętnastowieczności (prace m.in. Grażyny Borkowskiej, Jerzego Jedlickiego, Michała Kuziaka, Andrzeja Mencwela, Ewy Pączoskiej, Wojciecha Tomasika, Bartłomieja Szleszyńskiego, Jolanty Sztachelskiej, Andrzeja Walickiego, Aliny Witkowskiej) oraz odczytania z nurtu antropologii życia codziennego czy antropologii literatury (przede wszystkim Michel de Certeau, Elaine Freedgood).

Książka składa się z rozdziałów zbudowanych wokół trzech wybranych tekstów Reymonta. Część pierwsza poświęcona jest *Pielgrzymce do Jasnej Góry*, druga – *Fermentom*, trzecia – wybranym wątkom z *Ziemi obiecanej*.

Rozważania dotyczące *Pielgrzymki do Jasnej Góry* rozpoczynam od *Uwag o chodzeniu* – antropologiczno-historycznego wprowadzenia dotyczącego przemieszczania się i migracji – charakteru i społecznych uwarunkowań tej praktyki, zwłaszcza w odniesieniu do warstwy społecznej najważniejszej w pierwszym reportażu Reymonta, czyli mieszkańców wsi. Tę relacjonowaną przez Reymonta wędrówkę lokuję także na mapie praktyk i przedsięwzięć, których celem były budowanie ram polskiej pamięci zbiorowej – w rocznicowym 1894 roku. Na tym tle próbuję umieścić fenomen XIX-wiecznej pielgrzymki jako praktyki społecznej (rozdział *Ukryte terytoria*). Rozważam w nim sprawę poruszenia religijnego związanego z intensywnym kultem maryjnym w Europie końca wieku XIX, i przyglądam się pielgrzymce jako praktyce z jednej strony – „dzikiej”, wymykającej się regułom urzędowej kontroli i nowoczesnej standaryzacji, z drugiej zaś – pod wieloma względami wpisującej się w rzeczywistość należących do świata kapitalistycznego mechanizmów konsumpcji i obiegu towarowego.

Rozdział o *Fermentach* poświęcam obrazom życia prowincjonalnego i problemowi doświadczenia modernizacyjnego z perspektywy małego ośrodka miejskiego. Studium

Bezruch i zmiany poświęcone Fermentom staram się umieścić w szerszym kontekście – i pytać o miejsce prowincji/życia małomiasteczkowego w polskim imaginarium. Najważniejsze wydają mi się tutaj następujące wątki: po pierwsze: przestrzeń miasta prowincjonalnego i doświadczenie przymusowej modernizacji, której „aparatami” są przede wszystkim telegraf i kolej, a także kształtowanie obrazu małego miasta jako przestrzeni niespełnienia, niedostateczności, szaleństwa. Zajmuje mnie też wątek „trudnego awansu społecznego” – czyli bohaterowie, którzy na skutek przyspieszonej, nieoczekiwanej emancypacji (od chłopów pańszczyźnianych do właścicieli ziemskich) przeżywają nowoczesność jako „samodział”, a ów awans bez instrukcji okazuje się źródłem niepewności, prowadzącej do unieruchomienia w zakresie podstawowych praktyk życia codziennego, technik posługiwania się ciałem, działania w przestrzeni.

Ziemi obiecanej poświęcam trzy studia. W pierwszym rozdziale tej części skupiam się na wybranym aspekcie „substancjalności” powieści: bawełnie (*Bawełna, czyli szkic o krążeniu surowców*). Próbuję przyrzeć się temu, na ile w stworzonej przez Reymonta panoramie życia miasta przemysłowego odbijają się kwestie globalnych powiązań ekonomicznych, krążenia kapitałów, i surowców, a na ile jest to powieść utrwalająca obraz polskiego doświadczenia nowoczesności jako zjawiska „wyspowego”, oderwanego od szerszych obiegów. Ważnym tropem przy czytaniu całej powieści jest materialność: surowce, rzeczy, substancje. Część rozważań (*Przedmioty, ludzie. Piękne i użyteczne*) poświęcam więc problematyce wnętrza i sztuki użytkowej w świecie przedstawionym *Ziemi obiecanej* i zastanawiam nad regułami estetyczno-etycznymi obecnymi w powieściowej rzeczywistości. Interesująca wydaje mi się kwestia braku kanonu sztuki użytkowej czy celniej mówiąc – niemożność jej powieściowego wysłowienia. Przyglądam się temu, sytuując Reymontowskie ograniczenie na mapie ideałów etyczno-estetycznych epoki (np. *biedermeyer* czy ruch *Arts and Crafts*), a także prób ukonstytuowania jakiegokolwiek propozycji z tego zakresu na gruncie kultury polskiej.

Ostatni rozdział tej części (*Bohater na nowe czasy*) poświęcony jest końcowym scenom powieści – przede wszystkim przemianie Karola Borowieckiego. Rozważam zakończenie *Ziemi obiecanej*, próbując znaleźć odpowiedź na pytanie o źródła tego kompozycyjnego i logicznego „błędu”, którym jest nieoczekiwana i nieuzasadniona metamorfoza moralna bohatera prowadzącego. Autorski gest powołania do życia sprawczego, silnego bohatera próbuję zobaczyć na tle rozmaitych na różne sposoby notowanych przez Reymonta słabo artykułowanych, ale wyraziście praktykowanych odmów

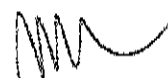
wobec nowoczesności rozumianej jako zmiana czyniąca sprawczość niekiedy niemożliwym do przyjęcia zobowiązaniem.

Staram się więc wykazać, że tekst literacki, bliski nurtowi realistycznemu/naturalistycznemu może mieć charakter zwornika doświadczenia określonego historycznie. Jest tym miejscem, w którym zbiegają się najważniejsze wektory zmiany, te zbieżne i wzmacniające się, a także te sprzeczne. Staram się dowieść tego, że historia literatury, na którą składają się nie tylko zdefiniowane przez teoretyków prądy i kierunki, ale także biografie i związane z nimi nieoczywiste i nie zawsze spójne wybory stylistyczne i programowe – odkrywają przed nami (czytelnikami i badaczami) i w jakiś sposób nazywają (więcej niż ambiwalencję): poliwalencję zmiany, policentryczność modernizacji, wielorakie i zmaczone źródła tego, co nazywamy nowoczesnością.

Nieoczywistym, choć ważnym dla mnie kontekstem metodologicznym jest nurt mikrohistorii. W jego centrum znajdują się zawsze przypadki – biografie ludzi, którzy niczym się nie wstawili w dziejach ludzkości, opowieści małych społeczności, które nie odegrały żadnej roli w historii. Studiowanie Reymonta nie jest *mikrohistorią* – zważywszy na rozpoznawalność i utytułowanie tego autora. Nurt ten jednak prowokuje także w tym przypadku, jest zachętą do *mikrolektury*, widzenia w krótkich pasażach i niewielkich fragmentach zaproszenia do odszyfrowywania mimowolnej metonimii. Strategia mikrolektury jest w mojej opinii obiecująca w pracy z tekstem literackim jako źródłem; to metoda, ujawnia pęknięcia i niespójności, jak papier lakmusowy pozwala zobaczyć skale i smaki, a także momenty niemożności – sfery doświadczenia, których ekspresja jest (jeszcze) niemożliwa, choć za chwilę znajdują się już dla niej formy. Czytanie literatury jest zawsze uwagą między *tym właśnie, a czym innym*; między możliwymi, choć niezadawalającymi wyrazami idei i uczuć, a tymi, które pojawią się dopiero wtedy, gdy samo doświadczenie przemija. Być może to w *mikrofragmentach, mikroantologiach* zapisane zostały drgania, układające się w powtarzalny wzór. W swoim odczytaniu Reymonta, którego uważam za autora o szczególnej dyspozycji „sejsmograficznej”, starałam się wykazać przede wszystkim to, że strategia mikrolektury otwiera określone pole poznawcze. Dzięki nim właśnie ujawnia się spektrum doświadczenia nowoczesności, jego sploty i niejednoznaczności.

4. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

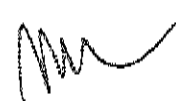
Od roku 2008 kieruję Zespołem Historii Kultury XIX wieku działającym w Instytucie Kultury Polskiej UW. Prace zespołu skoncentrowane są wokół nowego odczytania

dziewiętnastowieczności jako pojęcia oraz zagadnień nowoczesności – zwłaszcza tego, jak wpisuje się ona jako doświadczenie w pejzaż kultury polskiej. Jednym z najważniejszych przedsięwzięć zespołu był realizowany w latach 2013-2017 projekt *Ekspozycje nowoczesności. Wystawy krajowe i tematyczne na ziemiach polskich w latach 1821-1929 a doświadczanie procesów modernizacyjnych* (finansowany ze środków NPRH, 0110/NPRH2/H11/81/2013 i prowadzony pod kierownictwem prof. Pawła Rodaka). W ramach tego projektu byłam współautorką koncepcji oraz współredaktorką dwóch tomów: *Praktyka-utopia-metafora. Wynalazek w XIX wieku*, red. Joanna Kubicka i Małgorzata Litwinowicz-Drożdźiel, wyd. Convivo/IKP UW, Warszawa 2015 oraz *Ekspozycje nowoczesności. Wystawy a doświadczanie procesów modernizacyjnych w Polsce (1821-1929)*, red. Małgorzata Litwinowicz-Drożdźiel, Iwona Kurz, Paweł Rodak, wyd. Neriton/IKP UW, Warszawa 2016. Pierwsza publikacja poświęcona jest zagadnieniom wynalazków i wynalazczości oraz ich społecznym i kulturowym aspektom, a opublikowane w niej prace wykazują, że wynalazczość interpretowana właśnie w tych trzech polach (praktyka-utopia-metafora), to kategoria przez którą bardzo dobrze opowiada się o dylematach i zawężeniach procesu modernizacyjnego.

Książka *Ekspozycje nowoczesności* to całościowa prezentacja wyników badań prowadzonych w ramach projektu i stanowi rodzaj przewodnika po problematyce wystaw krajowych i tematycznych, traktowanych jako jedno z kulturowych mediów dziewiętnastowieczności rozumianej jako formacja kulturowa.

Problematyka podejmowana w tych publikacjach oraz prace prowadzone przez zespół są ściśle związane z moimi zainteresowaniami naukowymi, których świadectwem są indywidualne publikacje dotyczące doświadczania nowoczesności, zwłaszcza jako sytuacji zmiany medialnej i dramatu komunikacyjnego. W swoich tekstach (druk m. in. w „Pamiętniku Literackim”, „Tekstach Drugich”, roczniku TLiAM „Wiek XIX”, „Przeglądzie Humanistycznym”, „Widoku”, periodyku „Napis. Pismo Poświęcone Literaturze Okolicznościowej i Użytkowej” i tomach zbiorowych) zajmowałam się problematyką doświadczenia osobistego i praktyk kulturowych wobec zmian medialnych i technologicznych, tekstowymi manifestacjami tego doświadczenia, kształtowaniem nowego języka i form wobec tej zmiany adekwatnych; stąd teksty takie jak: *Bolesław Prus i wątpliwy blask postępu* („Pamiętnik Literacki”), *Józef Ignacy Kraszewski i choroby wieku* (tom zbiorowy), *Oko i ręka, czyli o piśmienności XIX wieku* („Teksty Drugie”), *Juliusz Słowacki*

pieczę babki, czyli przyczynek do antropologii ciasta (tom zbiorowy) oraz artykuły poświęcone przecięciom języka literatury i języka nauki w dobie znaczących przemian cywilizacyjnych w XIX wieku: *Uczni i sztuki mistrze* w tomie *Praktyka-utopia-metafora i indukcje i przepływy. Mikrostudium o romantycznej nauce* („Wiek XIX”). Próbami zastosowania perspektywy medialnej w odczytaniach dziewiętnastowieczności i interpretowania fenomenu wystawy przede wszystkim jako praktyki o charakterze „zwoznika” tej formacji kulturowej są teksty *Mala przejrzystości, dużo przeszkód. Wiek XIX, wystawy, narzędzia do patrzenia* („Widok”), *Okruchy zwierciadła. Od wystawy sklepowej do wystawy światowej* („Przegląd Humanistyczny”), *Wiek ekspozycji. Kilka słów o praktyce XIX-wiecznych wystaw* („Napis. Pismo Poświęcone Literaturze Okolicznościowej i Użytkowej”). Te wypowiedzi naukowe składają się na rodzaj całości, odzwierciedlającej moje zainteresowania badawcze.

Ważną ścieżką mojej pracy naukowej jest także refleksja badawcza związana z antropologią słowa, w szczególności performatyką słowa literackiego o charakterze partyturowym. Jest ona bardzo ściśle związana z moim zaangażowaniem w „praktyczną antropologię słowa”, czyli realizację przedsięwzięć edukacyjnych i projektów artystycznych związanych ze sztuką opowiadania (zob. część „Działalność popularyzatorska”). Elementem ściśle akademickiej pracy badawczej w tym zakresie w ostatnich latach było uczestnictwo w projekcie *Praktyki językowe jako praktyki kulturowe w perspektywie antropologii słowa* (pod kierownictwem prof. Grzegorza Godlewskiego, grant finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, DEC-2011/03/B/HS2/04027) i przygotowanie studium „*Ten sobie mówi, a ten sobie mówi*”. *Ballady Adama Mickiewicza – literatura czy partytura?* (w tomie *Antropologia praktyk językowych*, red. Grzegorz Godlewski, Agnieszka Karpowicz, Marta Rakoczy, WUW, Warszawa 2016). Uczestniczyłam również w realizacji projektu badawczego *Kulturologia polska w XX wieku* (pod kierownictwem prof. Andrzeja Mencwela) i jestem autorką haseł poświęconych Bolesławowi Leśmianowi, Stanisławowi Vincenzowi i Aleksandrowi Gieysztorowi w publikacji *Kulturologia polska w XX wieku*, t. 1-2, redakcja naukowa Grzegorz Godlewski et. al., WUW, Warszawa 2013. Badanie dorobku zwłaszcza dwóch pierwszych wskazanych tu autorów – Leśmiana i Vincenza – było także okazją do eksplorowania koncepcji słowa/działania w ich twórczości literackiej czy wypowiedziach o charakterze programowym.

Ukończyłam studia polonistyczne ze specjalnością lituanistyczną, naturalną więc tego konsekwencją jest także uwaga badawcza skierowana w stronę kultury litewskiej. Rozwijam te zainteresowania przede wszystkim przez tworzenie autorskich programów dydaktycznych, wprowadzających studentów polonistyki i kulturoznawstwa w tę problematykę, współpracuję także z Uniwersytetem Witolda Wielkiego w Kownie (konferencje, wykłady w ramach programu Erasmus w roku 2018/2019).

Drugą specjalnością praktyczną, kształtującą nadal mój profil naukowy jest animacja kultury. Ukończyłam także tę specjalizację w ramach studiów polonistycznych, przez kilka lat (2005-2008) kierowałam programem *Animacji kultury* w Instytucie Kultury Polskiej. Oprócz programowania ścieżki kształcenia dla studentów specjalizacji oraz słuchaczy studium podyplomowego dla nauczycieli przedmiotu „wiedza o kulturze”, brałam także udział w przygotowaniu publikacji z zakresu animacji kultury i edukacji kulturalnej (teksty m.in. w tomach: *Lokalnie. Animacja kultury/community arts*, red. Iwona Kurz, IKP UW, Warszawa 2008, *TERAZ! Animacja kultury*, red. Iwona Kurz et. al, wyd. Stowarzyszenie Katedra Kultury, Warszawa 2008), byłam także redaktorką monograficznego numeru „Kultury Współczesnej”, poświęconego animacji kultury (2009, nr 4).

Sądzę, że to stałe i konsekwentne konfrontowanie teoretycznego zaplecza literaturoznawczego i antropologicznego z rzeczywistym działaniem w kulturze jest wyrazistym znakiem mojego funkcjonowania na uniwersytecie w trzech wymiarach: badawczym, dydaktycznym i praktycznym. W moim przypadku okazały się one trwałym spletem, a przepływ doświadczeń, wiedzy i umiejętności między tymi trzema obszarami pozostaje dla mnie silną inspiracją i warsztatem namysłu nad celami i metodami pracy akademickiej.

4.1. Udział w konferencjach

Regularnie prezentuję efekty swojej pracy naukowej na konferencjach krajowych i międzynarodowych; wskazuję wybrane konferencje krajowe i międzynarodowe:

1. *Polacy w Odessie i na ukraińskim wybrzeżu Morza Czarnego*, wrzesień 2018, Odeski Uniwersytet Państwowy im. Ilii Miecznikowa, Odessa, Ukraina, wystąpienie *Przeprawa przez Morze Czarne, czyli powrót do siebie. O doświadczeniach wieku XIX*.

2. *Figures de femmes aux confins de l'Europe en guerre*, październik 2018, Institut des Etudes Slaves, Sorbonne-Université, Paryż, Francja, wystąpienie: *Giri, mother, grandma. Images of women in memories from "bleizenstwo"*.
3. *Writing history, writing literature: The intersections of historical and literary narratives*, Uniwersytet Witolda Wielkiego, Kowno, Litwa, październik 2018, wystąpienie: *Reading, Writing, Media, Things. The 19th Century Literature as a Source for History of Culture*.
4. *Polska/polski/polskie/polskość. Warianty (narodowej) tożsamości*, Instytut Sławistyki PAN, Instytut Kultury Polskiej UW, Warszawa, czerwiec 2015, wystąpienie: *Widoki polskości, czyli o wymyślaniu krajobrazu ojczystego*.
5. *(Nie)męskość w tekstach kultury XIX-XX wieku*, wrzesień 2017, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Gdańskiego, wystąpienie: *Wynalazcy samych siebie: XIX wiek i nowy typ bohatera*.
6. *Kulturowa historia podróżowania*, Uniwersytet Śląski w Katowicach, listopad 2017, wystąpienie: *Z mapą i parasolką: zapis podróży Elisabeth Craven*.
7. *A fel! Społeczno-kulturowe konteksty wstrętu i obrzydliwości*, czerwiec 2015, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Warszawa, wystąpienie: *Przestrzeń odrazy: prowincja i polska nowoczesność krajowa*.
8. *Dwujęzyczni pisarze polscy i litewscy. Zagadnienia biblingwizmu w kulturze polskiej i litewskiej. Literatura-kultura-język*, październik 2015, Uniwersytet Wileński, Wilno-Szetejnie, wystąpienie: *Język jako projekt pamięci*.
9. *Cywilizacja romantyzmu*, IBL PAN, Warszawa, grudzień 2014, wystąpienie: *Wiwat elektryczność! Porządek nauki, porządek metafory - o fascynacjach romantyków*
10. *W soczewce. Wybrane aspekty wizualności w kulturze XIX wieku*, IBL PAN, ILP UW, UPH Siedlce, maj 2014, Siedlce, wystąpienie: *Małe rytuały pamięci. Oglądanie i wystawianie pamiątek narodowych*
11. *Twórcze społeczności*, Uniwersytet Warszawski, październik 2012, prowadzenie panelu *Tradycje i idee animacji kultury*.
12. *Konstelacje Stanisława Brzozowskiego*, kwiecień 2011, Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Warszawa-Chełm, wystąpienie: *Młodsza siostra Mickiewicza. Stanisław Brzozowski czyta Elżę Orzeszkową*.

13. *Cultural Research in the 21st Century: Heritage, Identities and New Rhetoric*, Uniwersytet Wileński, Wilno, Litwa, wrzesień 2011, wystąpienie: *Saving Intangible*.
14. *Jan Potocki, człowiek bez granic*, Uniwersytet Warszawski, październik 2011, wystąpienie: *Rękopis znaleziony w Saragossie – przyjemność opowiadania*.
15. *Humanistyczne perspektywy badania miasta III, Autobusy, tramwaje, kolejki (środki transportu i miejska komunikacja kulturowa)*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, grudzień 2011, wystąpienie *Dzielny rumak zwany Chausson*.

5. Działalność popularyzatorska

W latach 2006-2018 byłem kuratorką programu Międzynarodowego Festiwalu Sztuki Opowiadania, odbywającego się co roku w Warszawie. Organizatorem tego wydarzenia jest Stowarzyszenie Grupa Studnia O., którego jestem współzałożycielką (1997).

Zainteresowanie sztuką opowiadania wiąże się w moim przypadku z ideą animacji kultury i wyraźnie sformułowanym przez moich pedagogów akademickich wezwaniem do samodzielnego działania, budowania w kulturze własnej przestrzeni, która powinna być także przestrzenią współpracy i porozumienia z innymi ludźmi. Coroczny festiwal opowiadaczy, gromadzący artystów z całego świata, a także liczną publiczność, był przez wiele lat kulminacją konsekwentnie prowadzonej pracy edukacyjnej i artystycznej, podbudowanej refleksją antropologiczną.

Na całość moich działań praktycznych i popularyzatorskich składają się:

5.1 widowiska narracyjne, inspirowane zarówno tradycjami ustnymi, jak i tekstami literackimi – zwłaszcza tymi, które charakteryzuje wyraźna „zachęta performatywna”: dotyczą one sytuacji opowiadania, uruchamiają ją, są pełne podpowiedzi wykonawczych. Za najważniejsze przedsięwzięcia zrealizowane w ciągu ostatniej dekady uważam:

Sól ziemi. Obywatele 1918 – projekt artystyczno-popularyzatorski realizowany w roku 2018 przeze mnie (scenariusz, opracowanie merytoryczne programu) i Jolantę Kossakowską (opracowanie muzyczne). Osia tego widowiska jest zaczerpnięta z *Soli ziemi* Józefa Wittlina historia Piotra Niewiadomskiego, Hucuła, który stał się żołnierzem I wojny światowej. Włączamy w nią – na zasadzie konstrukcji szkatułkowej – kilka innych opowieści, w centrum których jest „chłopskie ciało w podróży”: wywożone na wojnę, zmagające się z pieszą i kolejową trasą do Bremy czy Hamburga, ściśnięte między pokładami w morskiej

podróży do Stanów Zjednoczonych, wiezione do Brazylii, uciekające przed frontem na wschód w roku 1915. Wykorzystujemy fragmenty listów polskich migrantów do USA i Brazylii, fragmenty książki Martina Pollacka *Cesarz Ameryki*, fragmenty książki Anety Prymaki *Zapomniani uchodźcy. Bieżeństwo 1915*. Scenariusz jest próbą połączenia narracji literackiej i dokumentalnej, obecny jest w nim zarówno język żywej opowieści, jak i dyskurs naukowy/popularyzatorski. Premiera spektaklu odbyła się w ramach wystawy *Przyszłość będzie inna* w warszawskiej Zachęcie (maj 2018). Był on również prezentowany m.in. na międzynarodowym Festiwalu Opowiadania w Lublinie (Ośrodek Brama Grodzka/Teatr NN), podczas konferencji *Drugie Rzeczypospolite* organizowanej przez Instytut Kultury Polskiej i Instytut Historyczny UW we współpracy z Austriackim Forum Kultury, na Międzynarodowym Festiwalu Sztuki Opowiadania w Warszawie, na Festiwalu Czterech Kultur we Włodawie, w Ośrodku Pogranicze sztuk-kultur-narodów w Sejnach w ramach cyklu *Księga Teatru*.

Przegrać najlepiej. Don Kichot i jego opowieści (kuratorka: Małgorzata Litwinowicz-Drożdziel, 2017): cykl wydarzeń inspirowanych *Don Kichotem z La Manchy* oraz biografią Miguela Cervantesa. Kategorią przewodnią w odczytywaniu Cervantesa była *porażka* (słabość, odmowa bądź nieumiejętność stosowania siły, wystawienie na zranienie), a Don Kichot – postacią, która z niezwykłą, ostateczną odwagą eksploruje rozmaite rejestry i wymiary tej kategorii, odsłaniając pełen blask klęski. W ramach projektu powstało widowisko narracyjne *Przegrać najlepiej. Don Kichot i jego opowieści* (wyk. Beata Frankowska, Jarosław Kaczmarek, Agnieszka Aysen Kaim, Małgorzata Litwinowicz-Drożdziel, współpraca reżyserska Edward Wojtaszek), cykl sympozjonów z udziałem zaproszonych gości (m.in. z Magdaleną Barbaruk i Iwoną Krupecką), a także kilka narracyjnych akcji miejskich – *Obwoływać ulicznych*. Projekt finansowany był przez Miasto Stołeczne Warszawę w ramach programu *Kreacje*.

Wędrowcy i opowieści (kuratorka: Agnieszka Aysen Kaim, współpraca reżyserska: Edward Wojtaszek 2013-2014): projekt, w którego centrum znalazła się refleksja o relacjach między kulturą polską a przestrzenią nazywaną „Orientem” oraz próba przełożenia wiedzy na formy narracyjne możliwe do wykonywania w podwójnym, polsko-tureckim kontekście. Na scenariusz widowiska, którego byłam współtwórczynią i współwykonawczynią, złożyły się opowieści rodzinne kuratorki projektu, a także elementy rozpoznawalnych biografii (ostatnia podróż Adama Mickiewicza, biografia Nazima Hikmeta, historie Antoniego Ilińskiego, Michała Czajkowskiego i Ludwiki Śniadeckiej i in.). Efektem artystycznym tej pracy było

widowisko narracyjne *Wędrowcy i opowieści* prezentowane w Polsce (Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie, Międzynarodowy Festiwal Sztuki Opowiadania w Warszawie, Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie) i – w wersji dwujęzycznej – w Turcji (Muzeum Sztuki Współczesnej w Ankarze, Muzeum Pera w Stambule, Festiwal Teatralny w Bursie). Towarzyszyły mu też publikacje popularyzatorskie – m. in. mój artykuł *Orient, dezOrientacje, reOrientacje. Wokół wschodniej podróży Adama Mickiewicza* (w: *Egzotyczna Europa. Kraj urodzenia na płótnach polskich monarchijczyków*, red. Eliza Ptaszyńska, Muzeum Okręgowe w Suwałkach 2015, publikacja w wersji polskiej i niemieckiej) oraz wykłady i warsztaty popularyzatorskie dla nauczycieli (program edukacyjny w warszawskim Pałacu pod Błachą, spotkania w liceach).

5.2 Publikacje o charakterze popularyzatorskim:

Małe muzea, duże historie, red. Beata Frankowska i Małgorzata Litwinowicz, wyd. Stowarzyszenie Grupa Studnia O., Warszawa 2014 – podręcznik i antologia tekstów źródłowych związanych ze znaczeniem sztuki opowiadania w pracy placówki muzealnej. Książka jest efektem realizowanego przez jej redaktorki projektu pod tym samym tytułem: złożyły się na niego warsztaty i widowiska narracyjne realizowane w wybranych ośrodkach muzealnych w całej Polsce, skierowane na odkrycie narracyjnego potencjału lokalnego dziedzictwa.

Odyseja 2011 – red. Stowarzyszenie Grupa Studnia O. (zespół) – publikacja popularyzatorska, podsumowująca projekt pod tym samym tytułem, na który złożyły się warsztaty i widowiska narracyjne inspirowane Odyseją, realizowane z wybranymi liceami z Lublina, Olsztyna i Warszawy.

Przyjemności opowiadania, red. Małgorzata Litwinowicz, Instytut Kultury, Warszawa 2006 – tom, na który składa się wypowiedzi działających w Polsce opowiadaczy, a także teksty praktyków z Francji (Bruno de La Salle) i Wielkiej Brytanii (Geoff Broadway) – jedna z pierwszych w Polsce publikacji związanych ze współczesną sztuką opowiadania.

5.3 Udział w międzynarodowych programach, warsztatach i stażach:

Ważnym wymiarem pracy popularyzatorskiej jest jej aktualizowanie w kontekście międzynarodowym. Najważniejsze kierunki mojej obecnej pracy popularyzatorskiej w to:

- udział w przedsięwzięciach organizowanych przez **Scottish Storytelling Centre** w Edynburgu. W roku 2007 odbyłam tam miesięczny staż (program Leonardo da Vinci), w latach 2017 i 2012 brałam udział jako wykonawczyni w programie SISF (Scottish International Storytelling Festival) – prezentowałam programy narracyjne i prowadziłam spotkania o charakterze warsztatowym w Edynburgu, Dundee, Aberdeen i Aberfeldy

- udział w festiwalu **Mix-up** (Paryż 2018, dyrektor artystyczny: Abbi Patrix); ideą festiwalu było przygotowanie eksperymentalnych programów opowiadania wielojęzycznego (polsko-francuskiego) i zaprezentowanie ich publiczności (Teatr Belleville)

- udział w międzynarodowym spotkaniu artystów słowa (opowiadacze, poeci-improvizatorzy) **Racconti d'Europa**, zorganizowanym przez stowarzyszenie Cultural Pro. Partnerem wydarzenia był Instytut Polski w Rzymie (wrzesień 2018)

- uczestnictwo w innych przedsięwzięciach popularyzatorskim o charakterze międzynarodowym (udział w Festiwalu Opowiadania w Aachen, 2014; udział w Scenie Opowiadania w Berlinie, 2018)

- udział w stażach związanych ze sztuką opowiadania: indywidualny tygodniowy staż w duńskim stowarzyszeniu BestTellers, 2013; udział w stażu *W akcie tworzenia*, prowadzonym przez Ewę Benesz (Sardynia, 2011).

5.4 Inne formy popularyzatorskie

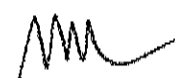
Za formę popularyzacji wypada uznać moją pracę translatorską – przełożyłam dwa dramaty litewskiego twórcy Mariusa Ivaskevičiusa (*Mistrz*, opublikowany w „Dialogu” 2011 nr 6, oraz *Wygnanie* – na potrzeby Spotkań Teatrów Narodowych w Warszawie w 2013). Jako tłumaczka z języka litewskiego współpracowałam także z Festiwałem Nowe Horyzonty oraz programem MCK „Litwa w Krakowie”.

6. Praca dydaktyczna

Prowadzone przeze mnie zajęcia uniwersyteckie są ściśle związane z pracą badawczą i doświadczeniem praktycznym; prowadzę je według autorskich programów, corocznie aktualizowanych.

Najważniejsze zakresy dydaktyczne w moim przypadku to:

- zajęcia związane z historią kultury polskiej XIX wieku: ćwiczenia i wykład z tego przedmiotu dla studentów kulturoznawstwa

- historia kultury litewskiej – zajęcia prowadzone w ramach bloku tak zwanych „kultur sąsiedzkich”

- konwersatoria autorskie od wielu skupione wokół problematyki nowoczesności i dziewiętnastowieczności, odczytywanej przez różne perspektywy (medialno-komunikacyjną, czyli zajęcia poświęcone idei postępu i wynalazczości; doświadczenia społeczne warstw podległych, czyli zajęcia poświęcone modernizacji w doświadczeniu wiejskim)

- warsztaty metodologiczne wprowadzające studentów w zagadnienia związane z historią kultury

- zajęcia związane z „praktyczną antropologią słowa” – warsztaty sztuki opowiadania dla studentów specjalizacji Animacja kultury, a także dla słuchaczy Podyplomowego Studium Pedagogiki Teatru (studia współprowadzone przez IKP UW oraz Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie), a także zajęcia dotyczące oral history we współczesnych praktykach humanistycznych; te ostatnie są pilotażowym programem uruchomionym w roku 2018 przez IKP UW we współpracy z Instytutem Historycznym UW, a jednym z efektów tego programu jest publikacja-podręcznik *Opowiedziane. Historia mówiona w praktykach humanistycznych*, red. Agnieszka Karpowicz, Małgorzata Litwinowicz-Droździel, Marta Rakoczy, wyd. IKP UW, Warszawa 2019

- seminaria licencjackie, w których biorą udział studenci zainteresowani szeroko rozumianą problematyką doświadczania nowoczesności w kulturze polskiej.

Praktyką Instytutu Kultury Polskiej UW jest ewaluacja każdych zajęć. Prowadzone przeze mnie zajęcia kursowe i fakultatywne cieszą się uznaniem studentów, a seminarium licencjackie przynosi wysoki odsetek dyplomów z wyróżnieniami.

Małgorzata Litwinowicz